

ДЕГТЯРЬОВ С.І.

МАТЕРІАЛИ ПОВІТОВИХ СУДІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ГЕНЕАЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Зроблено спробу проаналізувати матеріали повітових судів як джерело до вивчення історії окремих родів, сімей та осіб, виявлення їхніх зв'язків, встановлення біографічних даних та інформації про діяльність, соціальний статус і власність цих осіб.

Останнім часом спостерігається посилення інтересу до генеалогії. Це пов'язано зі складними процесами у суспільстві, переосмисленням історичної науки, спробами окремих осіб віднайти корені свого роду тощо.

Генеалогія має тісний зв'язок з іншими гуманітарними дисциплінами. Походження особи визначало її подальшу долю. Нині значення генеалогії помітно зростає. Якщо у минулому вона обмежувалася, як правило, вивченням дворянських родоводів, то нині поживляється інтерес і до походження родів селянських, купецьких, чиновницьких.

У зв'язку з цим важливим для розвитку даної галузі історичної науки є залучення нових джерел, які можна використовувати для цього. Найбільш часто у генеалогічних дослідженнях використовують родослівні дворянські книги та церковні (метричні) записи про народження, смерть та укладання шлюбів. Для повноти інформації про той чи інший рід або окремого його представника використовуються й інші джерела: шлюбні договори, заповіти, матеріали переписів (т.зв. "ревизские сказки"), послужні (формулярні) списки, анкети, свідоцтва про освіту, заяви до різних установ, акти купівлі-продажу тощо. Для вивчення родоводів дворян найважливішими і найдостовірнішими джерелами виступають вищезгадані родослівні книги. Цінним джерелом для вивчення і складання родоводів, з'ясування походження окремих родів, сімей і осіб, визначення їхніх родинних зв'язків, фактів біографій можуть бути матеріали різних установ, зокрема повітових судів - судів першої інстанції для розгляду цивільних і кримінальних справ представників дворянського стану, до компетенції яких згодом увійшли справи про селян, священиків, купців тощо. Повітові суди офіційно діяли протягом 1775-1864 рр. (на українських землях - у 1782-1864 рр.).

Багату генеалогічну інформацію надають спадкові та майнові справи повітових судів. Фактично, це найбільша за кількістю категорія справ цих установ. Вони містять матеріали про спірні поміщицькі землі, справи щодо купівлі-продажу кріпаків або врегулювання спадкових відносин тощо. До таких документів інколи додаються дані про родинні зв'язки, походження тих осіб, які фігурують у справах.

Такі дані можна умовно поділити на текстову інформацію (виписки з журналів судів, чолобитні дворян, однодворців і селян, укази тощо) та поколінні розписи (схеми родоводів, що включали в себе інформацію, як правило, про декілька поколінь фігурантів у справах).

Дегтярьов Сергій Іванович - старший науковий співробітник Сумського державного університету

Виробництво частини подібних справ було розпочате ще воєводськими канцеляріями, а після набуття чинності “Учреждения о губерниях” 1775 р. продовжене і закінчене вже повітовими судами. Прикладом може стати справа, взята у виробництво путивльською воєводською канцелярією в 1775 р., про розподіл майна після смерті поміщика Семена Каркова¹. Цей матеріал носить спадково-майновий характер, але він може бути використаний і як генеалогічне джерело, тому що містить родові схеми кількох дворянських родин.

По даній справі проходить ціла низка претендентів на спадщину С.Каркова. Наприклад, у чолобитній за 1775 р. від вдови Анастасії Курдюмової відображені її спроби отримати спадщину. Вона писала, що після смерті С.Каркова, який доводився їй рідним братом, його маєтком володіють друга дружина померлого Марія разом з рідною племінницею Авдотьєю. Далі Курдюмова (в дівоцтві Каркова) стверджувала, що це несправедливо, тому що ближчого родича, ніж вона, після смерті її брата не залишилося, а тому просила суд вирішити справу про володіння спадщиною на її користь². Як доказ правдивості своїх слів вона надала суду родову схему (Схема 1.).

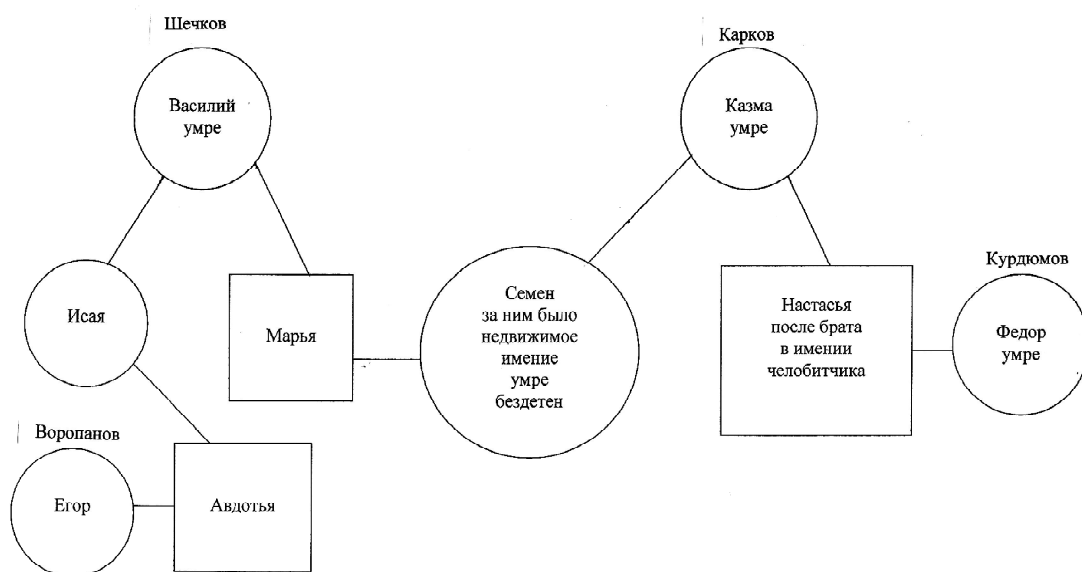

Схема 1

Зі схеми видно, що померлий С.Карков не мав дітей, а його майном фактично володіли і розпоряджалися представники дворянської родини Шечкових. Але чолобитна Курдюмової зі схемою не виглядає переконливою для вирішення справи на її користь.

Для більшого переконання в тому ж 1775 р. А.Курдюмова надсилає до суду ще одну чолобитну, де вона вказує, що у володінні її брата було майно не тільки “отца моего но и матери моей...” і що вона “вприданое ничего за собою и с того не получила и вместо того недвижимого денежного

награждения недано”, хоча за законом вона мала право претендувати на свою частку з “братського и материнського именія”³. І знову для підтвердження своєї правоти вона подає до суду ще більш детальну, ніж першого разу, родову схему (Схема 2.).

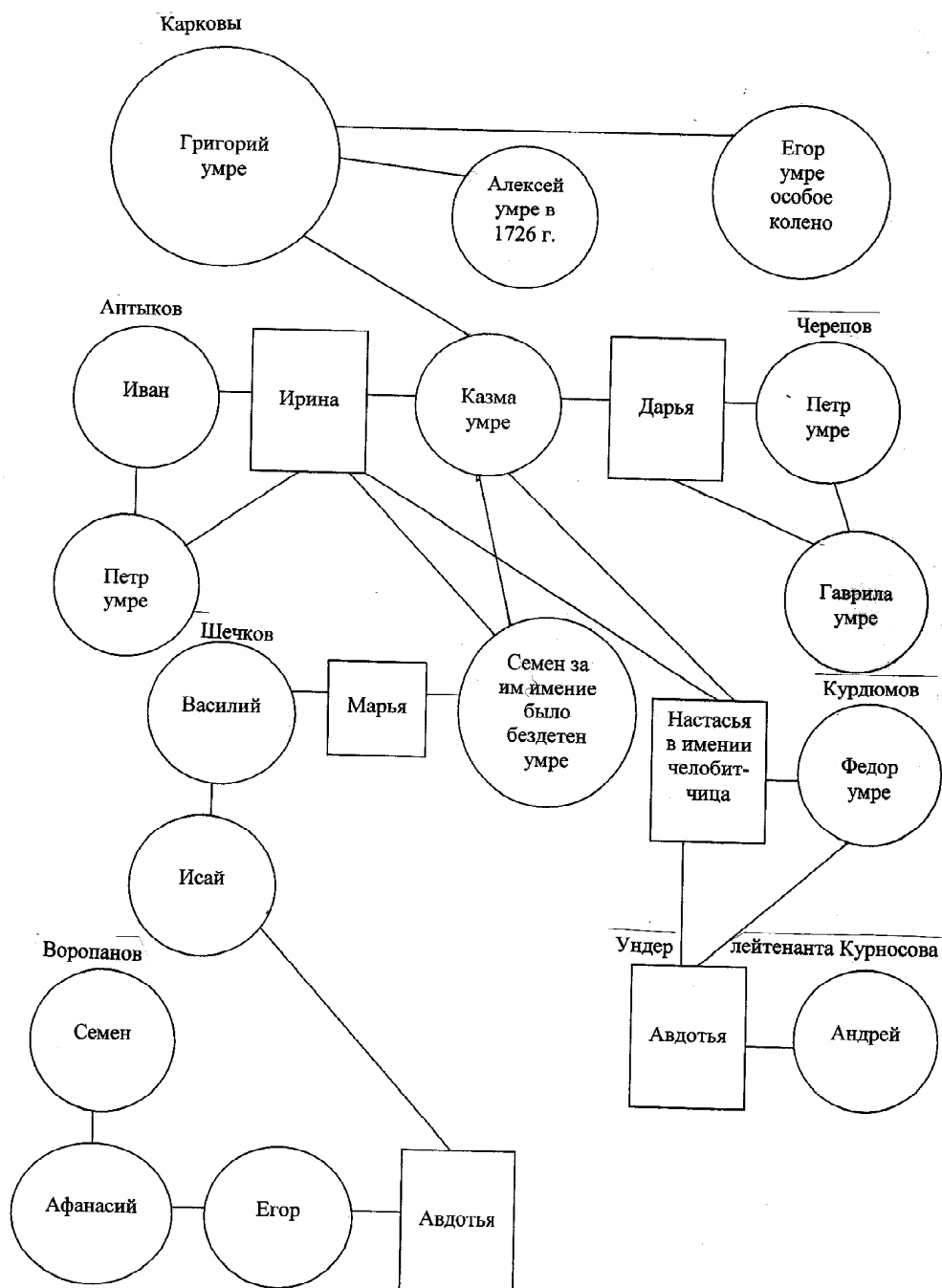

Схема 2.

Друга родова схема, наведена А.Курдюмовою, помітно відрізняється від першої і є більш інформативною. Якщо перша схема показувала практично одну близькість чолобитниці до померлого і мало вказувала на зв'язки путивльських поміщиків Каркових з представниками інших дворянських родин, то друга схема більш детально показувала родовід самих Каркових, а також їхні родинні зв'язки з поміщицькими родами Антикових, Воропанових, Шечкових, Черепових. Але друга схема теж має "білі плями". Так, в ній не подано ніякої інформації про рід Єгора Каркова - в схемі лише зазначено, що він помер і є представником "особого колена".

Далі у цій справі проходить чолобитна, датована груднем 1775 р., путивльського дворянина, прапорщика у відставці Степана Єгоровича Каркова, який доводився двоюрідним братом Семену Каркову і був представником саме вищезгаданого "особого колена", про яке нічого не говорила А.Курдюмова. Степан Карков вимагає, щоб він та його племінниці отримали свою частку спадщини. В цьому документі він також наводив ряд фактів, що доводили його право на спадкування. Далі Степан стверджував, що покійний Семен Карков (брат Анастасії) свого часу незаконно заволодів маєтком⁴. Як і А.Курдюмова, С.Карков наводив у чолобитній свою родинну схему, яка доповнює дві попередні (Схема 3.).

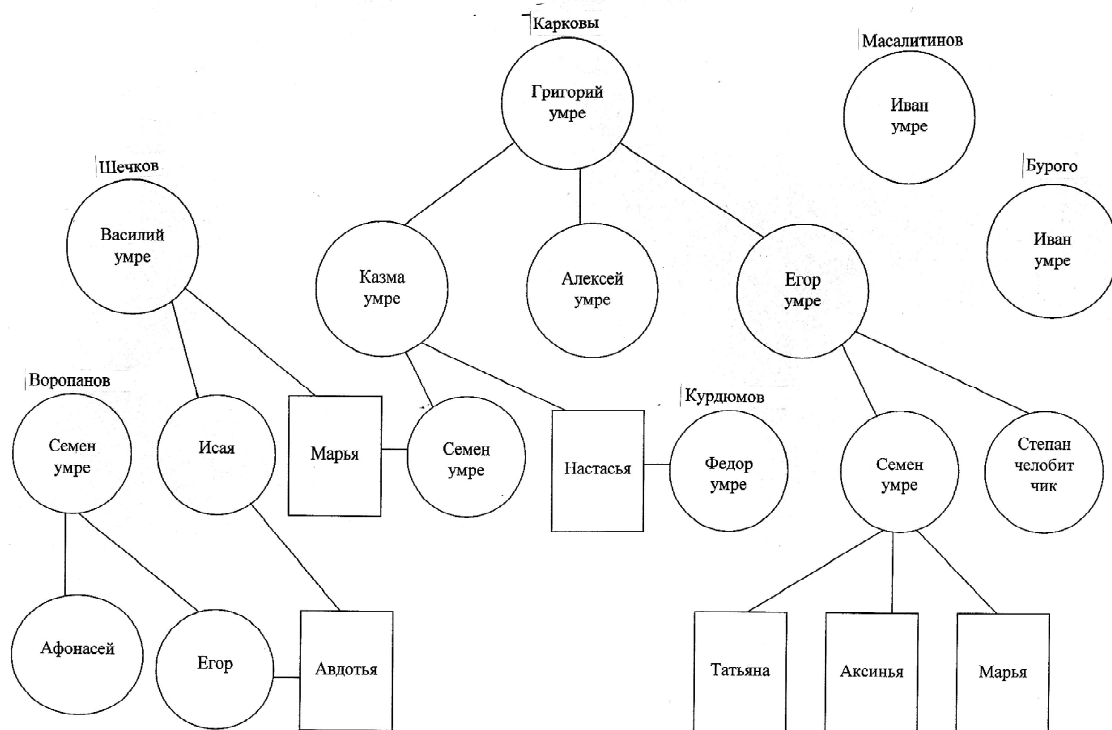

Схема 3

Цінність даної схеми полягає в тому, що вона дає більш детальну інформацію про родину самих Каркових. Тут розписане навіть "особое колена" Єгора Каркова - стає відомо, що у нього було два сина, один з яких і був чолобитник Степан Карков, а другий, Семен, вже помер, залишивши трьох доньок.

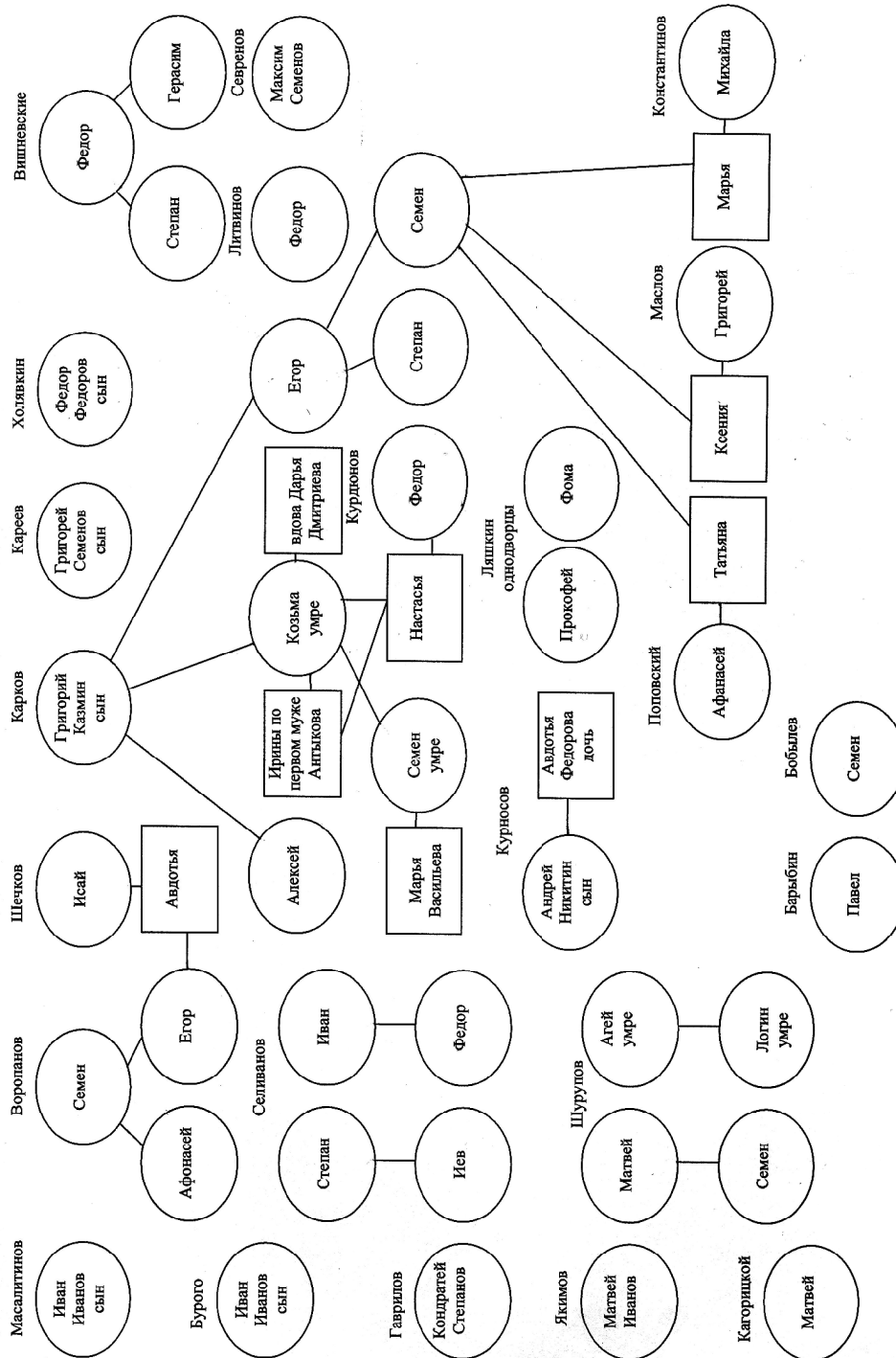

Схема 4

Для вирішення даної справи з Вотчинної колегії до повітового суду була надіслана розширена родова схема путивльських поміщиків (Схема 4.). Вона містить 49 імен представників 22-х дворянських родин і 1-єї родини однодворців. Зі схеми видно, з ким саме Каркови мали родинні зв'язки (Курдюмови, Поповські, Маслови, Константинови та інші). Але тут не показано зв'язку Каркових з родинами Шечкових і Воропанових, на який вказано в схемі №3 Степана Каркова, а також з родиною Курносових, про що йдеться у схемі №2 А.Курдюмової. Незрозумілим залишається місце інших людей, вказаних у схемі №4. Ймовірно, вони пов'язані з тими ж Курносовими, Воропановими, Курдюмовими, Карковими тощо, але цей зв'язок не показаний у схемі №4 і не прослідковується за текстовими матеріалами справи.

Висвітлює подібну ситуацію також справа про уточнення родинних зв'язків львовських дворян Арсенєвих з путивльськими поміщиками Левшиними для отримання спадщини за 1781 р.⁵ Вона цікава тим, що містить копію родинної (поколінної) схеми сім'ї Левшиних-Арсенєвих - однієї з гілок родини Арсенєвих (Схема 5.).

Суть справи полягає у тому, що після смерті старшого з трьох братів Арсенєвих все нерухоме майно, яке залишилося ще після смерті їхнього батька, повинне було залишитися його дружині та дитині. Але молодші брати оскаржили такий порядок спадкування. Вони аргументували це тим, що ні дружина Тетяна, ні дитина їх померлого брата Олександра не мають права на спадкування майна Арсенєвих з двох причин:

- по-перше, дитина не може бути спадкоємцем, тому що була народжена до шлюбу Олександра з Тетяною і є незаконнонародженою;

- по-друге, дружина не має права на спадкування, тому що вийшла заміж всупереч закону. Як показано у родовій схемі, у першому шлюбі Тетяна була за двоюрідним дядьком свого наступного чоловіка і, як наслідок, сама доводилася йому тіткою. Хоча родинний зв'язок і не був кровним, але такі шлюби за законом вважалися неприпустимими.

Львовський повітовий суд виніс рішення: *"...велено касательно о родстве брата их Александра Арсеньева с женою о блудном житии и прижитом от нее до брака сыне собрав надлежащие справки рассмотреть и следует ли учинить вымении наследниками или нет..."*, а також: *"... с стороны первого ея Татьяна мужа Ивана Левшина так и второго Арсеньева родственников взять известии она Татьяна точном показанному Александру Арсеньеву была по первом своем муже двоюродная тетка или в другом таком свойстве..."*⁶.

Саме для підтвердження слів братів Арсенєвих до справи і додається ще одна родова схема (Схема 6.), яка вказує на зв'язок родин Левшиних і Арсенєвих⁷. Але друга схема - менша за обсягом і уточнює першу. Вона майже не містить інформації про нових людей (винятком є чоловік Соломоніди Левшиної Михайло Ізносков, який не показаний у першій схемі), але дає більш розширені дані про деяких представників родин Арсенєвих та Левшиних (наводить ім'я та по-батькові, показує бездітних).

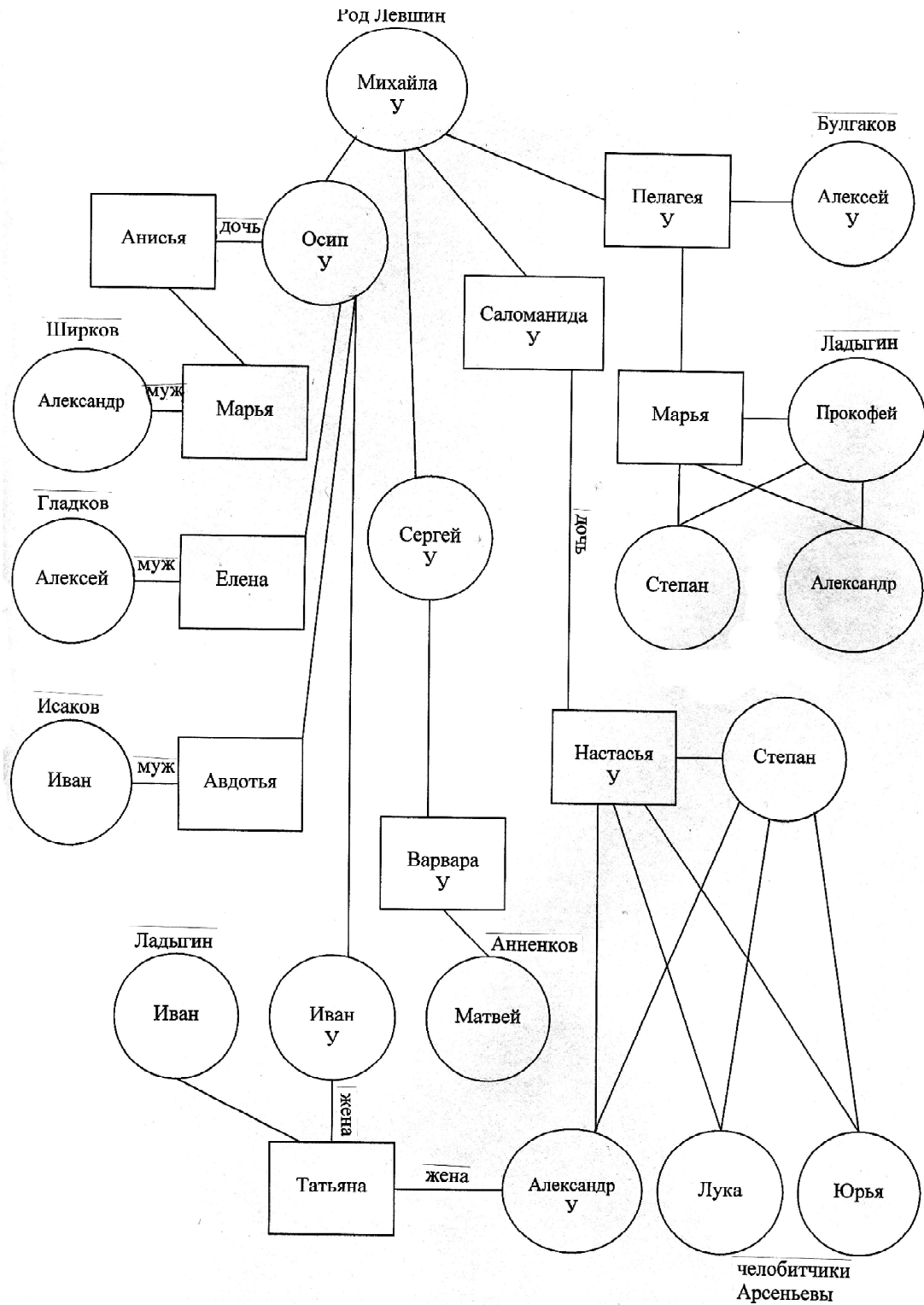

Схема 5

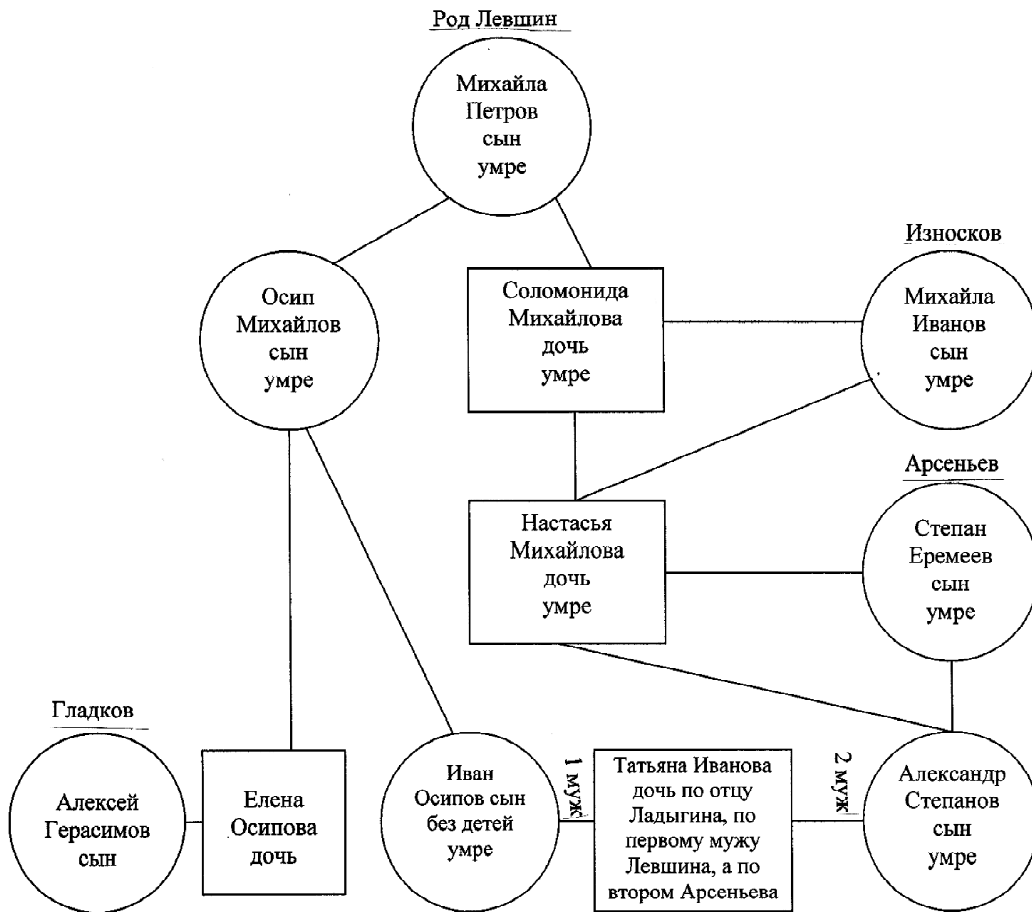

Схема 6

Таким чином, матеріали даної справи дають уявлення не тільки про спадково-майнові відносини в кінці XVIII ст., але й про родинні зв'язки кількох дворянських родів (рід Арсенєвих, наприклад, є досить відомим і дана інформація про родинні зв'язки цієї гілки роду може бути цінною для дослідників).

У 1776 р. путивльською воєводською канцелярією була розпочата справа, теж пов'язана з успадкуванням майна⁸. Путивльський дворянин, ротмістр Василь Андрійович Титов подав чолобитну, в якій скаржився на поміщицю Устинію Головленкову, яка нібито наказала схопити трьох його селян разом з сокирами та возами. Вони, за словами Титова, повинні були заготовити в лісі дрова. Селян було побито і не повернуто власнику, а одного з них знайдено мертвим. В.Титов стверджував, що У.Головленкова погрожувала йому смертю. Причиною такої поведінки він називав її відмову повернути частину спадщини його дружині, яка доводилася рідною сестрою чоловіка самої Головленкової. Чоловік же цієї поміщиці вважався зниклим безвісти. Складалося враження, що вона вирішила заволодіти всім майном, успадкованим її чоловіком після смерті батька⁹.

Щоб довести право своєї дружини на частину спадщини, В.Титов додає до чолобитної родову схему (Схема 7.). Дана схема показує декілька поколінь самої родини Головленкових, а також їхні родинні зв'язки з дворянами Титовими, Вороніними і Воропановими (Воропанови представлені дружиною померлого Антона Головленкова Іриною Олександрівною).

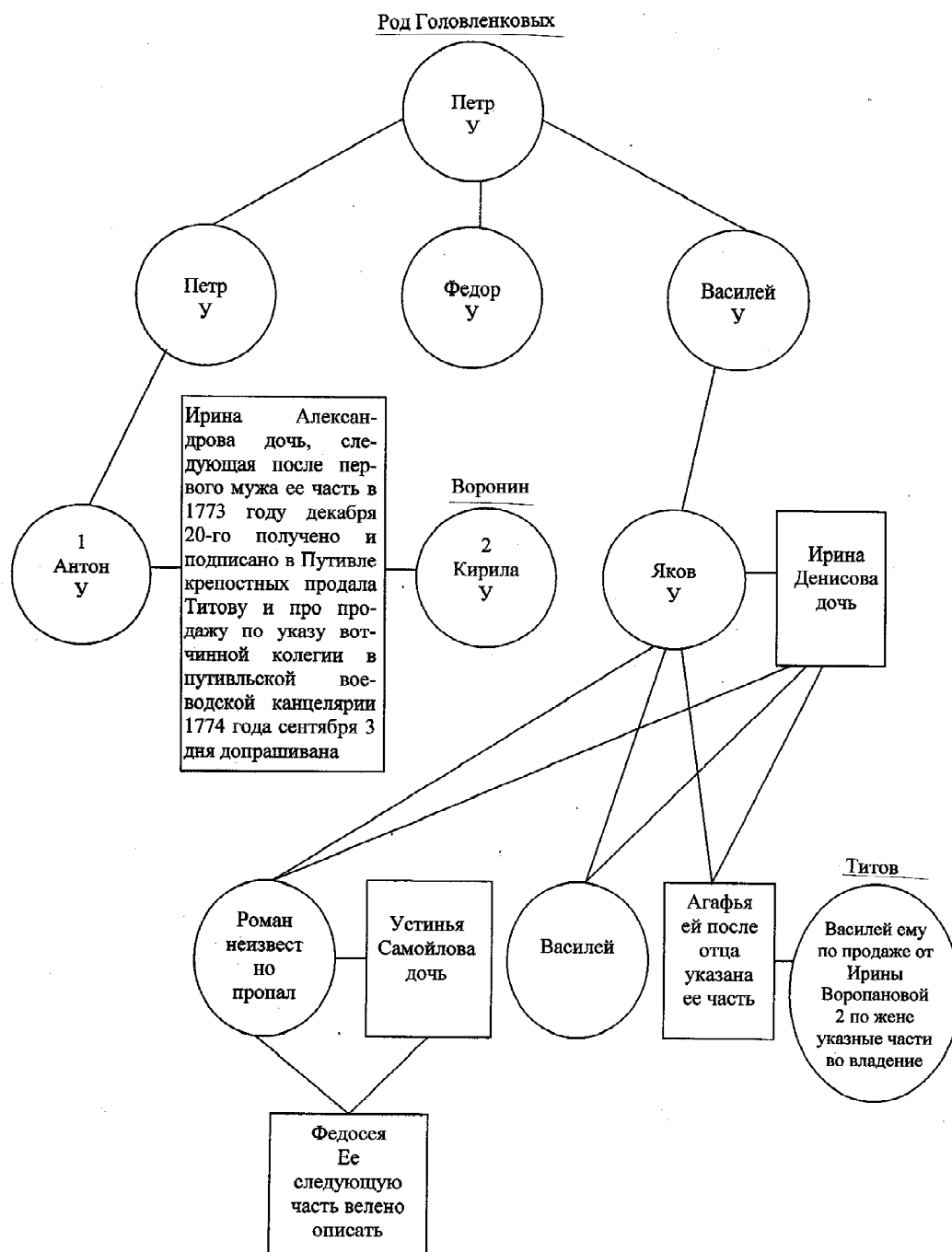

Схема 7.

Інколи дворяни представляли до повітового суду поколінні розписи та жалувані грамоти для отримання дозволу викупити свої родові маєтки¹⁰. Так, у 1786 р. поміщиця Марфа Щокіна (у дівочтві Новосельська) звернулася до Богодухівського повітового суду з проханням дозволити їй викупити родовий маєток Новосельських, який був проданий її рідною сестрою Параскою представнику іншого роду, дворянину Ф.Р.Карпову¹¹. Цей маєток свого часу був подарований боровеньківському протопопу І.В.Новосельському - діду М.Щокіної.

Як представниця родини Новосельських Марфа Щокіна мала право на викуп маєтку. Це право вона доводила родовою схемою (Схема 8.). Пізніше до справи була додана ще одна схема, що також підтверджувала право Марфи на викуп батьківського маєтку (Схема 9.).

РОД НОВОСЕЛЬСЬКОГО

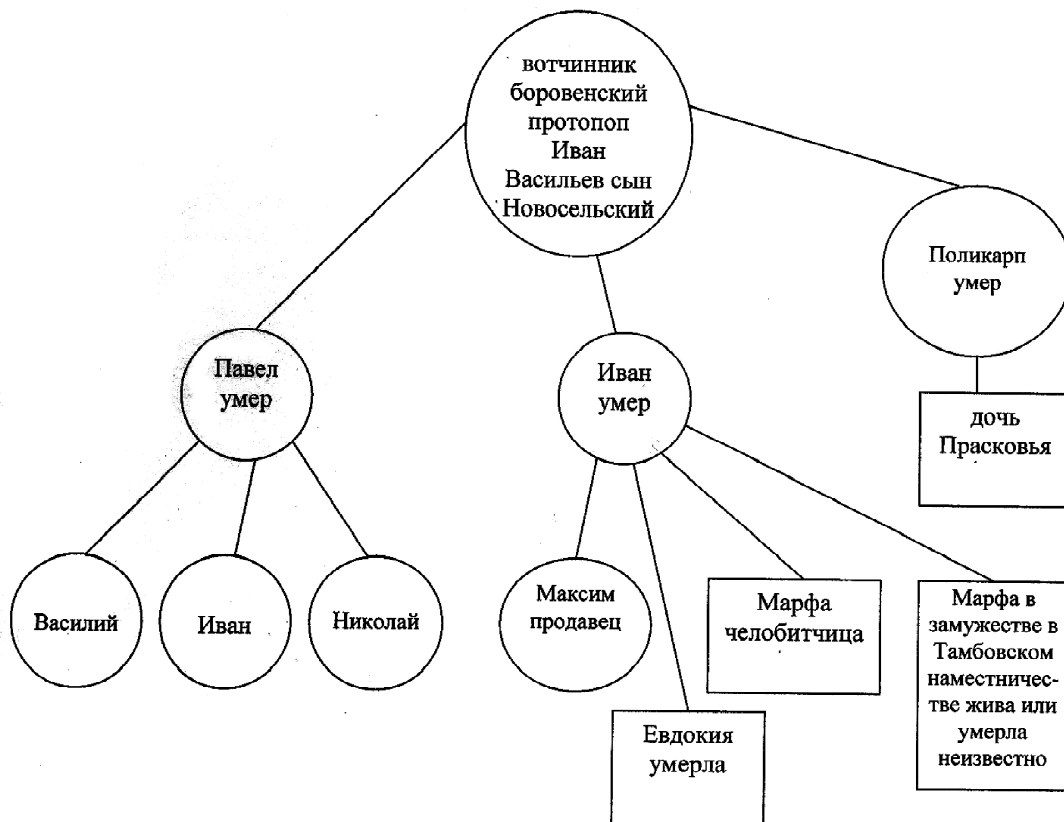

Схема 8

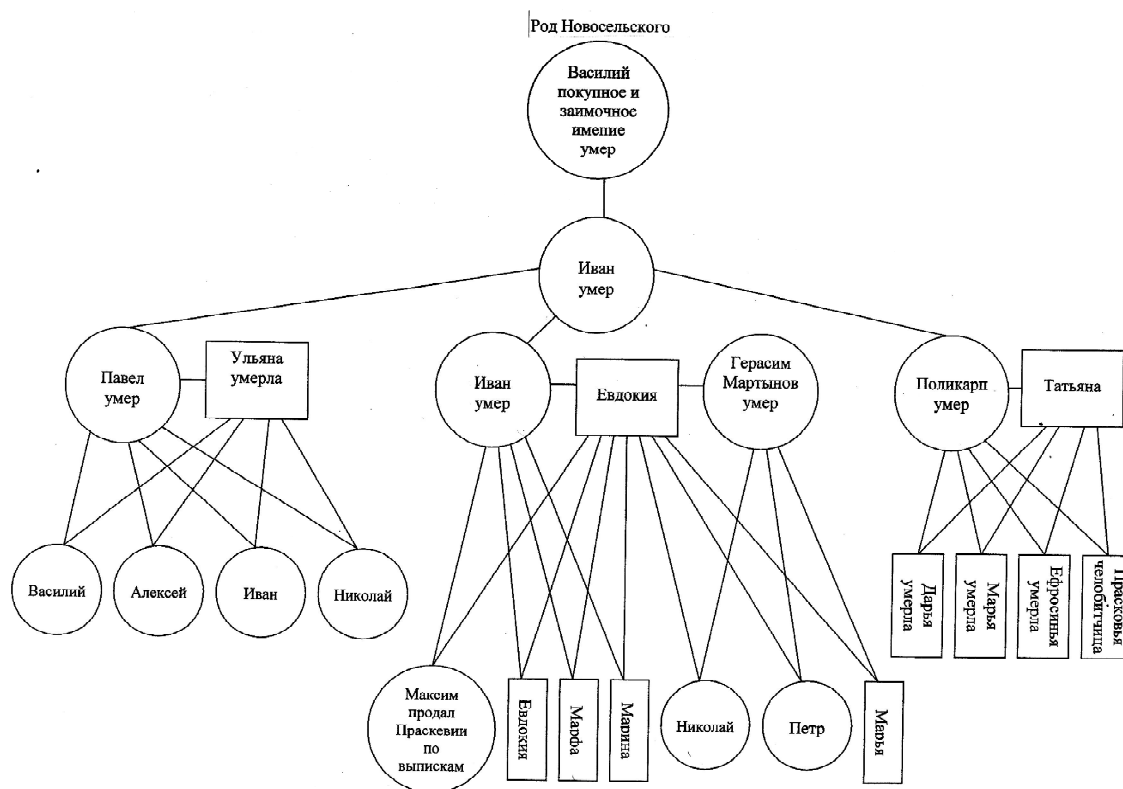

Схема 9

Рішенням Богодухівського повітового суду від 19 липня 1787 р. М.Щокіній було підтверджено право на викуп родового маєтку Новосельських¹². Схема №9 - більш детальна. Вона містить інформацію про дружин синів протопопа І.В.Новосельського, чого немає у схемі №8, та більше даних про рідних і двоюрідних братів і сестер самої М.Щокіної (деякі з них не фігурують у схемі №8 взагалі). Якщо порівняти схеми №8 і №9, то можна помітити розбіжності у даних про одну з рідних сестер М.Щокіної. Зі схеми №8 випливає, що у М.Щокіної була рідна сестра також з іменем Марфа (яка "в замужестве в Тамбовском наместничестве жива или умерла неизвестно"), а у схемі №9 ця сестра фігурує під іменем Марина. В одній зі схем була допущена помилка, яку представляється можливим виправити лише знайшовши та дослідивши інші документи стосовно родини Новосельських.

У 1789 р. до того ж Богодухівського повітового суду звернулася поміщиця О.І.Горчакова (у дівочтві Ковалевська) з бажанням викупити маєтності у Валківському повіті, що у 1788 р. були продані її рідним братом А.І.Ковалевським надвірному раднику С.П.Турковському за 500 крб.¹³

До прохання про дозвіл на викуп вона додала поколінний розпис, що доводив її родинні зв'язки з А.І.Ковалевським (Схема 10.).

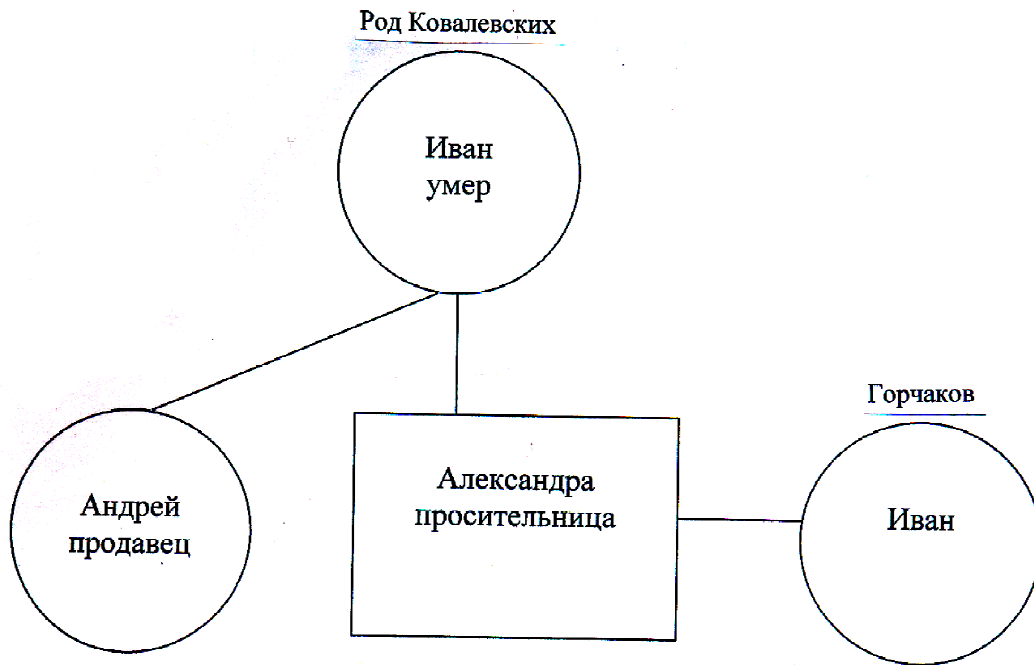

Схема 10

Судом було визнане її право на викуп маєтностей, про що на її ім'я було виписане свідоцтво Валківським повітовим судом, куди надсилався запит по цій справі¹⁴.

Пізніше з'ясувалося, що проданий А.І.Ковалевським маєток не є родовим. Він був куплений у 1787 р. у поміщиків Семена та Григорія Лук'яновичів, яким дістався після смерті їхньої матері. Внаслідок цього претензії О.І.Горчакової на маєток були відхилені, а право викупу було визнане за поміщиками роду Уманців (родичів Лук'яновичів)¹⁵.

Схема №10 дає небагато інформації про дворянський рід Ковалевських, але певною мірою це компенсується за рахунок інших матеріалів цієї справи, де йдеться про представників інших дворянських родів та їхні зв'язки (Лук'яновичі, Уманці).

Багато інформації про окремих представників того чи іншого роду містять справи про призначення спадщини або дарування майна. У таких документах є дані про тих, хто отримував майно (як правило, близькі родичі спадкодавця чи дарувальника), перелічується власність спадкодавця, зазначається кому і яка саме частка передається.

Таких справ у виробництві кожного повітового суду було досить багато і стосувалися вони здебільшого представників дворянських родин, хоча зустрічалися і представники інших станів.

Як приклад можна навести справу Конотопського повітового земського суду 1800 р. про розподіл майна останнього гетьмана України К.Г.Розумовського. До справи увійшли документи, де К.Г.Розумовський

називає, що саме передавалося його сину Андрію та доньці Наталії. Наприклад, документ, підписаний власноручно колишнім гетьманом у квітні 1800 р., де він досить детально перераховує майно, яке повинне перейти до його сина Андрія, і навіть як ним слід розпоряджатися до смерті К.Г.Розумовського: *“Уступил я добровольно сыну моему действительному Тайному Советнику и кавалеру графу андрею во вечное и потомственное Его владение из малороссийских моих недвижимых имений ропскую волость в поветах Стародубовском и новгородско северском состоящую в пяти тысячах девяти стах тринадцати душах крестьян мужеска пола по последней ревизии за мною показанных с их семействами и со всем и всяким имуществом как то местечко ропск, села хоромное, хoteевку, карповичи, тимоновичи, бровнич, соловьевку, кропивное, Старой Ропск, Сачковичи, Могилевцы, Лобановку, буду и деревни барановку она ж завод Могилицкий, орликовку, слободу блешню, да хутора кириловский и хандобовский он же и завод приборской. Со всеми землями, лесами, угодьями, к тем местечку, селам, деревням, хуторам и заводам принадлежащими, водяные мельницы, винокурные и всякого другого рода заводы, и хуторные все строения. Со всего с всякого движимого наличностью там имеющеюся, не исключая из того и малейше чего либо что к той ропской волости принадлежало принадлежит и чем я владел и владею. Но все без изъятия кроме одного токмо села рикова, которое по отделении давно уже состоит под распоряжением Шепталовской моей волости :/ С тем однако ж чтоб доходы с той ропской волости собираемые получать мне по смерть мою, по смерти моей оной сын мой граф андрей иметь будет право по сему моему уступному запису, собирая те доходы употреблять на себя, по воле умысле своей, как его собственную вечно и потомственно ему принадлежащее...”*¹⁶.

В одному з рішень, прийнятих по цій справі судом, називаються всі сини К.Г.Розумовського і йдеться *“о добровольном Его соизволении на распределение сыновьям Его Сиятельства графам алексею, петру, андрею, льву, григорию и ивану кириловичам разумовским... своего имени...”*¹⁷.

В іншому документі згадується і частка доньки Наталії: *“В 1796 году, отдал я родной дочери моей штатс даме Графине Наталии, жене действительного тайного советника обер-шенка, и кавалера Николая Александровича Загряжского, во вечное и потомственное Ее владение, крестьян моих, в запись сего июня седмого числа, мною при свидетелях подписанной поименованных; которые крестьяне оной дочерью моею того ж 1796 году и переведены, с владения моих селений, в новороссийскую губернию, для поселения их тамо на землях, Ей дочери моей с мужем Ея принадлежащих...”*¹⁸.

Подібні матеріали дають багато інформації не тільки про представників різних родів та їх родичів, але й про розміри їхньої власності, місця проживання тощо.

Ще одна категорія матеріалів повітових судів, що є цінним джерелом до генеалогічних досліджень - послужні або формулярні списки. На жаль, ця категорія документів представлена не дуже широко. Частина їх не збереглася, а більшість списків, які є у наявності, - чорнові копії (оригінали відправлялися

до вищих інстанцій: палат кримінального та цивільного суду, губернських правлінь і Державного Сенату).

Формулярні списки заповнювалися на кожного службовця повітового суду за чітко визначеним зразком. Інформація про людину записувалася по 14-ти або 15-ти пунктах, які включали наступні відомості про неї:

- чин, ім'я, по-батькові та прізвище, вік, віросповідання, нагороди та розмір жалування (пункт I);

- походження (пункт II);

- чи володіє родовим або купленим маєтком він та його дружина (пункти III-VI);

- де і коли виховувався та отримував освіту, коли почав службу і де її проходив, в яких чинах і на яких посадах перебував, як відзначався по службі і чи перебував під судом і слідством (пункти VII-IX);

- чи брав участь у військових походах та бойових діях і в яких саме (пункт X);

- чи мав догани (пункт XI);

- чи заслуговує підвищення по службі та нагороди (пункт XII);

- чи перебував у відпустках (пункт XIII);

- чи перебував у відставці (пункт XIV);

- сімейний стан (з позначенням дат народження, місця знаходження, віросповідання та імен дружини і дітей) (пункт XV).

За такою формою, наприклад, заповнений формулярний список 1855 р. на представника відомого українського дворянського роду Нарбутів, засідателя Глухівського повітового суду Василя Олексійовича Нарбута¹⁹. У пункті I зазначалося, що він має чин колезького асесора і служить засідателем Глухівського повітового суду, вік - 44 роки, православний, має відзнаку за 15 років безпорочної служби, отримує жалування 228 крб. 57,5 коп. на рік.

Походив В.О.Нарбут з дворянської родини (пункт II). У Глухівському повіті Чернігівської губернії він володів батьківським родовим маєтком з 24-ма душами кріпосних селян та 150-ма десятинами землі, а також купленими 60-ма десятинами землі і 5-ма кріпосними селянами. У його дружини не було родового маєтку, але було 40 десятин землі, куплених у тому ж повіті (пункти III-VI).

15 січня 1825 р. він почав службу в Глухівському повітовому суді після закінчення у 1824 р. Глухівського повітового училища. 19 вересня 1825 р. затверджений у званні канцеляриста. 25 квітня 1834 р. отримав чин колезького реєстратора, а з 26 листопада 1836 р. працював на посаді реєстратора повітового суду. 25 квітня 1838 р. отримав чин губернського секретаря. 31 жовтня 1844 р. був обраний дворянством на 6 років попечителем сільських запасних магазинів Глухівського повіту і з цього ж дня - колезький секретар. 31 жовтня 1848 р. отримав наступний чин титулярного радника. 5 червня 1851 р. був обраний дворянством засідателем Глухівського повітового суду, а 22 серпня того ж року отримав відзнаку за 15 років безпорочної служби з грамотою. 31 жовтня 1853 р. отримав чин колезького асесора (пункти VII-IX).

У бойових діях участі не брав, доган не мав і під судом та слідством не перебував (пункти X-XI). Повітовим суддею був визнаний гідним

нагородження і підвищення (пункт XII). Чотири рази перебував у відпустках (пункт XIII). У відставці не був (пункт XIV).

Одружений В.О.Нарбут був з Мотроною Степанівною (по-батькові). Мав двох синів - Михайла, який народився 29 вересня 1846 р., та Володимира, який народився 27 квітня 1851 р., а також двох доньок - Єфросинію, яка народилася 17 січня 1837 р., та Людмилу, яка народилася 18 квітня 1842 р. Всі діти на момент складання списку проживали з батьками і були православними (пункт XV).

Як видно, формулярні списки часто висвітлюють досить дрібні епізоди біографій людей. Вони є цінним джерелом до вивчення не тільки біографій окремих осіб, але й цілих родів. І це стає можливим, в основному, завдяки останньому пункту формулярних списків про сімейний стан. Якщо там міститься інформація про дітей чиновника, то стає можливим скласти певне уявлення про ще одне покоління його роду.

Для дослідження біографій окремих людей та цілих родів можна використовувати також матеріали повітових судів, присвячені підтвердженню походження різних осіб.

Так, у 1784-1785 рр. путивльський повітовий суд розглядав справу про дворянське походження канцеляриста П.І.Калугіна. Він стверджував у своїй челобитній, що його дід Іван Іванович Калугін у 1700 р. був нагороджений дворянством від Петра I. Крім діда, зазначав далі Калугін, *“отец его Иван меншой и брат его а мой дядя Иван же бошой Ивановы дети Калугина”* також були нагороджені Петром I дворянством та земельними наділами²⁰. Для підтвердження його слів додається копія жалуваної грамоти за 1700 р. (стосовно діда Калугіна)²¹. Всі інші грамоти, за словами позивача, зберігалися у м.Севськ Орловського намісництва.

Матеріали даної справи також дають можливість дослідити історію однієї з дворянських родин, хоча тут немає родових схем і всю інформацію треба вибирати з текстів документів.

Ще одна справа за 1782 р. про підтвердження дворянського походження путивльських однодворців Кривопишиних²². Джерелом до генеалогічних досліджень тут є не тільки родова схема Кривопишиних, але й текстова інформація (копії жалуваної грамоти за 1691 р., виписки із законодавчих актів, матеріали ревізій).

Чолобитником у даній справі виступає Микита Кривопишин, дід якого був нагороджений дворянством царями та великими князями Іваном та Петром (майбутнім Петром I) Олексійовичами.

У грамоті було вказано, що *“... для того вечного мира (мається на увазі мир з Польщею - С.Д.) пожаловали его Степана Кривопишина за службы предков и отца его и за его которые службы ратоборство и храбрость и мужественное ополчение и крови и смерти претки и отец его и сродники ноне показали в прешедую войну в коруне польской и в княжестве литовском похваляя милостиво тою их службу и промыслы и храбрость в роды и роды с поместного его окладу...”*

Далі в грамоті перераховувалися ті землі, які були жалувані С.Г.Кривопишину та його нащадкам разом з дворянством. Тут було також сказано, що ці землі *“... по нашему царскому жалованью по сей нашей царской*

*милостивой жалованной грамоте вольны ее продать и заложить и в приданое дать а в монастыри тою вотчины не отдавать а будет продать в чужой род а кто будет рода его похочет ту вотчину выкупить и ему ту вотчину выкупить по уложению а будет у него рода не останется и та вотчина останется непродана и незаложена и в приданое не отдана и та вотчина взять и приписать к нашим великих государей волостям...*²²³.

Крім тексту жалуваної грамоти, М.Кривопишин наводить свою родову схему, в якій були показані всі нащадки С.Г.Кривопишина (Схема 11.). Схема визнавалася достовірною путивльськими дворянами, які підтвердили своїми підписами, що *“вышепрописанные однодворцы действительно поколения объявленного Степана Григорьева сына Кривопишина...”*²²⁴.

У 1762 р. була проведена ревізія (перепис населення). У матеріалах даної справи є виписка з результатами цієї ревізії стосовно Кривопишиних. Цей документ суттєво доповнює родову схему Кривопишиних, подаючи про них більш розширену інформацію.

Тут вказано, що *“по поданным в 1762 году к третичной ревизии скаской написаны путивльского уезда в селе Волынцеве однодворцы по 1-й Степан Иванов сын Кривопишин двадцати трех лет умре в 762 году у него дети рожденные после ревизии Хрисанф двенадцати, Михайла десяти, Ефим четырех, Петр одного году по 2-й Иван Степанов сын Кривопишин шестидесяти шести умре в 750 году у него дети Никита тридцати семи, Фадей взят в ландмилицию в 754 году у Никиты дети рожденные после ревизии Иван десяти лет, Григорей четырех недель по 3-й Гаврила Иванов сын Кривопишин двадцати девяти у него дети рожденные после ревизии Григорей осми, Костентин трех по 4-й Мартин Иванов сын Кривопишин двадцати трех по 5-й Николай Савельев сын Кривопишин двадцати у него братья написанной в последнюю ревизию Яков осьмнадцати рожденной после ревизии, Мирон пети по 6-й взятого в ландмилицию Фадея Иванова сына Кривопишина дети рожденные после бывшей ревизии Захар осми, Емельян пети по 7-й поданной скаске в 769 году июня 21 числа отставной драгун Савелей Иванов сын Кривопишин петидесяти отставлен в 763 году по 8-й поданной в 762 году в деревне Мачулищах Степан Иванов сын Кривопишин сорока перешедший из села Волынцова у него сын рожденный после ревизии Иван полтора года...”*²²⁵.

Отже, дана виписка називає представників родини Кривопишиних, які не були показані у їхньому родоводі, - це Хрисанф та Михайло, діти померлого (як зазначено в схемі) Степана Кривопишина. Причина такої помилки незрозуміла, тому що незазначені діти були старші за віком, ніж ті, на яких було вказано у схемі.

Оскільки схема родоводу Кривопишиних була складена значно пізніше ревізії 1762 р., вона, в свою чергу, має уточнюючий та доповнюючий характер щодо ревізійної виписки (за період, що минув, народилися нові представники родини Кривопишиних, а деякі померли). Фактично, ці документи є взаємодоповнюючими, що робить їх більш достовірними.

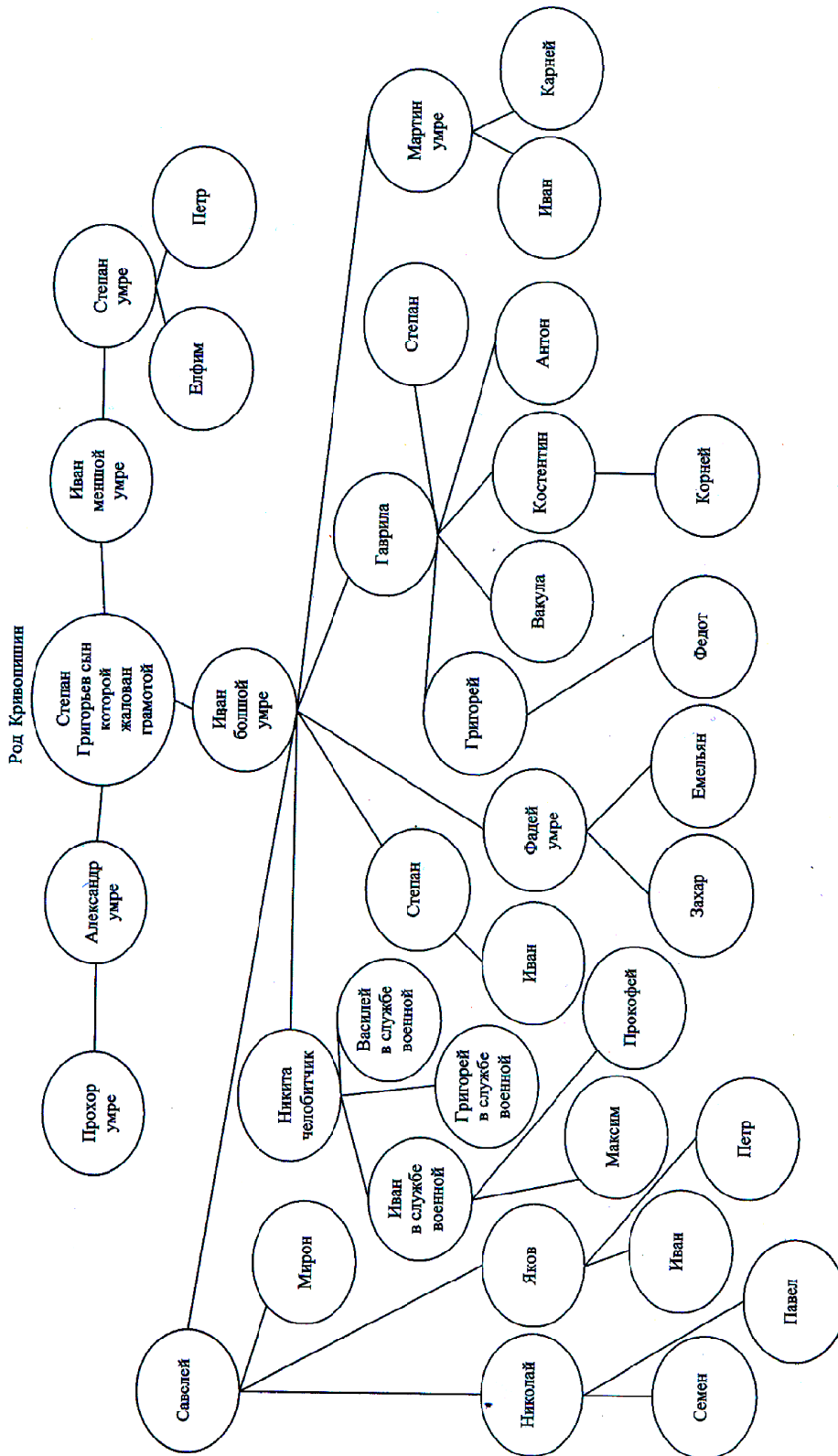

Схема 11

Схожі на вищенаведені справи про встановлення дворянства однодворця с.Воронівка Л.Ф.Вороніна за 1792 р.²⁶, капітана Семенова за 1797 р.²⁷, прохання приватних осіб про засвідчення метрик дворянського походження²⁸ та низка інших, які також представляють певний інтерес для дослідження походження, історії та міжродинних зв'язків, біографій окремих представників різних верств населення кінця XVIII - третьої чверті XIX ст.

Таким чином, якщо розглядати генеалогію, за визначенням В.Б.Кобріна, як історичну дисципліну, що займається вивченням та складанням родоводів, з'ясуванням походження окремих родів, сімей та осіб і виявленням їхніх тісних зв'язків з встановленням основних біографічних фактів та інформації про діяльність, соціальний статус і власність цих осіб²⁹, то можна дійти висновку, що значна частина матеріалів повітових судів може бути використана як джерело у генеалогічних дослідженнях.

Зокрема, заслуговують на особливу увагу родові (поколінні) схеми-розписи, копії жалуваних грамот на дворянство та маєтки, виписки з т.зв. ревізських сказок, атестати та формулярні списки чиновників повітових судів, акти купівлі-продажу рухомого та нерухомого майна, дарчі записи, документи щодо підтвердження дворянського походження чи причислення до того чи іншого стану, заповіти.

Враховуючи низьку активність роботи з матеріалами повітових судів, зокрема під час генеалогічних досліджень, важливим вбачається питання популяризації такої роботи серед дослідників. А зважаючи на велику кількість справ повітових судів, що збереглися до нашого часу і знаходяться у фондах державних архівів, постає також питання використання матеріалів цих установ як історичного джерела взагалі. Але це питання потребує подальшого дослідження.

¹Державний архів Сумської області (далі - ДАСО). - Ф.449. - Оп.1. - Спр.2. - 256 арк.

²Там само. - Арк.36.

³Там само. - Арк.85-88.

⁴Там само. - Арк.96-99.

⁵Там само. - Спр.94. - 13 арк.

⁶Там само. - Арк.1зв.

⁷Там само. - Арк.2зв-11зв.

⁸Там само. - Спр.4. - 162 арк.

⁹Там само. - Арк.61-62.

¹⁰Родовий маєток надавався жалуваною грамотою дворянам і передавався у спадок лише представникам їхнього роду. Його можна було продавати, але якщо маєток продавався представникам інших родів, то особа, яка належала до роду, якому ця власність була свого часу надана грамотою, мала право викупу маєтку за своїм бажанням без згоди власника. Це було законодавчо закріплено з метою збереження дворянської власності, що в умовах зародження капіталістичних відносин було дуже актуальним.

¹¹Державний архів Харківської області. - Ф.282. - Оп.2. - Спр.180. - Арк.1.

¹²Там само. - Арк.10.

¹³Там само. - Спр.239. - Арк.1.

¹⁴Там само. - Арк.10.

¹⁵Там само. - Арк.14-14зв.

¹⁶ДАСО. - Ф.586. - Оп.1. - Спр.80. - Арк.8-8зв.

¹⁷Там само. - Арк.5.

¹⁸Там само. - Арк.16-16зв.

¹⁹Там само. - Ф.630. - Оп.1. - Спр.55. - Арк.6зв-8.

²⁰Там само. - Ф.449. - Оп.1. - Спр.169. - Арк.6.

²¹Там само. - Арк.53-55.

²²Там само. - Спр.112. - 38 арк.

²³Там само. - Арк.2-6зв.

²⁴Там само. - Арк.14зв-15.

²⁵Там само. - Арк.18.

²⁶Там само. - Спр.348. - 6 арк.

²⁷Там само. - Спр.445. - 14 арк.

²⁸Там само. - Ф.582. - Оп.1. - Спр.624. - 75 арк.

²⁹*Кобрин В.Б.* Перспективы развития генеалогических исследований // Генеалогические исследования. Сборник научных трудов. - М., 1994. - С.25-26.

There was made an attempt to analyze the materials of district courts as a source of studying of kins, families and persons, discovering their connections, determining the biographic data and information on their activity, social status and property of these persons.

Отримано 13.11.2006.

ФОТОАРХІВ

Розкопки давньоруського Путивля. Експедиція В.А.Богусевича, 1961 р.
Фонди Сумського краєзнавчого музею. Публікується вперше